

૧૮૫૬

અર્જુનમંજરી

૧૮૫૬ વૈદ્યક ગ્રંથ.

પટલે

જુદા જુદા ખોરાકના અપચા-ઉપર

લિખ્ત લિખ્ત ઉપચાર.

તે

મુળ સંસ્કૃત સાથે ગુજરાતી શીઘ્ર સહીત

દોહરા.

ખાવા તણા ખોરાકની, રાખો નહીં કયાસ;
અર્જુન તેનાં નહીં થવા. પુસ્તક દ્યો આ-પાસ.

નડીયાદ;

સત્યસાગર પ્રેસમાં છાપ્યો.

કિંમત આના બે.

અજ્ઞાનમંજરી

વૈધક ગ્રંથ.

પટલે

જુદા જુદા ખોરાકના અપચા-ઉપર

લિખિત લિખિત ઉપચાર.

ત

મુળ સંસ્કૃત સાથે ગુજરાતી ટીકા સહીત

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

વૈધ મયારાંમ મુંદરજી અને ભટ્ટ ત્રેંબક જટારાંકર વૈધ.

કુંડલા-પ્રાંત કાઠીયાવાડ.

દોહરો.

ખાવા તણા ખોરાકની, રાખો નહીં કયાસ;

અજ્ઞાન તેનાં નહીં થવા, પુસ્તક લ્યો આ-પાસ. ૧

નડીઆદ

સત્યસાગર પ્રેસમાં છાપ્યો.

કિંમત આના બે.

પ્રસ્તાવના.

વધક વિષય એ મનુષ્યની આરોગ્યતા સાચવવાનું મુખ્ય સાધન છે. અને તેમાં પણ રોગ ટાળવાનાં ભિન્નભિન્ન શાસ્ત્રો છે, તે કરતાં જે રોગ નહીંજ થવા દેવાને કે થતા અટકાવવાને માટે મુખ્ય ને પ્રથમ વૈધકઅંગ જે “ આરોગ્ય રક્ષણ શાસ્ત્ર છે ” તેની વૈધોને તો શું, પણ અન્ય મનુષ્યોનેય, જે વારંવાર વૈધોના ખપ પડે છે તે નહીં પડવા માટે આરોગ્ય રહેવા ધર ધર દીડ જરૂર છે. એવાં તન્દુરસ્તી જાળવનારાં શાસ્ત્રો, યુરોપ આદિ સુધરેલા દેશોમાં ધર ધર પ્રત્યે હોય છે. અને આપણે પણ ઉત્તમ પણે આરોગ્ય રહેવા એ સંબંધમાં એટલી જરૂર છે. આ પુસ્તક “ અજીણ મંજરી ” એ આરોગ્ય રક્ષણ શાસ્ત્રમાંના એક મુખ્ય ભાગ છે. અને તે પ્રાચીન રૂપીઓની વૈધ વિદ્યાથી નિર્માણ થયેલો છે. જે જે રોગ થાય છે તે શરીરમાં રકત આદિ કા-આને વિકૃત રસ થવાથી થાય છે. અને તેથી રોગ જનક રકત વિકૃતિ વિગરે અજીણ વડે થાય છે. કારણ, અજીણ એ ખાધાના ખોરાકનું સંપૂર્ણ રીતે નહીં પચવું થવાથી થાય છે. માટે સર્વેને ઘટિત છે કે, કાઈ પણ ખોરાક વધારે, ઘટાડે ભક્ષણ થવાથી અજીણ (અપચો) થયેલ માલમ પડે તો તેનો તુર્ત ખતતો ઈલાજ કરવો. આ ગ્રંથની એ ખુબી છે કે, કેટલાક અન્નનાં અજીણ તો, તેના વિરુદ્ધ અન્ય અન્ન જમવાથીજ, તે તેનો ઉપાય થઈ પડી મટાડે છે; તે સુગમ છે. શરીરમાં ઘણા રોગો અજીણ વડે લોહી વીગરે વિકૃત થવાથી થાય છે, અને શરીરનો મુખ્ય જીવન સંબંધ ખોરાકપર આધાર રાખે છે. માટે સર્વેએ આવા આવા ગ્રંથોથી શરીર તન્દુરસ્તી સાચવવાના વાકેફગાર રહીને ખોરાકનાં અજીણ થવાથી તેના ખતતા ઈલાજ લઈ આરોગ્ય રહેવું જરૂરનું છે. આરોગ્ય રહેવાને બીજાં સાધનો એથી વધારે શ્રેષ્ઠ ન ગણાય; અને અમારો પણ તે માટેજ આ પ્રથમ પ્રયત્ન છે. આરોગ્ય રહેવાને-આ પ્રથમ ને મુખ્ય રસ્તો સૂચવ્યો છે, તેમ- (વૈધક ગ્રંથદ્વારા) બીજા ઉપાય પણ રફતે રફતે સૂચવતા રહીશું.

આ ગ્રંથની અંદર અજરણના ભિન્ન ભિન્ન ઉપાય ભર-
પુર સારા વૃત્તના શ્લોક છે; અને તે સાથે તેની ગુજરાતિ અર્થ
વાળી સરળ ટીકા છે. કે જેથી સંસ્કૃત ભાષાના અજાણ સાધા-
રણ લોકોને પણ સમજવું સુગમ પડશે. આ ગ્રંથ અંદર જે જે
અજરણના ઉપાય છે, તેમાં તે કેટલા વજનથી લેવા એમ ગ્રં-
થકારે લખેલ નથી તોપણ તે માટે સારંગધર ગ્રંથમાં આવેલા
તે વિશિના નિયમો પરથી સમજવું સુગમ છે. જ્યાં રસ-સ્વરસ
કહેલ હોય ત્યાં એકથી બે તોલા લેવું. જ્યાં ચૂર્ણ, ગુટિકા હોય
ત્યાં, તે પાથી અર્ધા તોલા પર્યંત (જેરી પદાર્થ નહીં) સમજવું.
જ્યાં તેલ, ઘી, સાકર, મધ વીગરે કહેલા હોય ત્યાં તે ચાર ચાર
તોલા સમજવું. અને કૃણ, કુધ, દહીં, છાસ, કાંજી, અન્ન વિ-
ગરે અજરણ સમનાર્થ કહેલ હોય તો તે યથેચ્છ આહારના ૩
પાંચમાં અટક વજનથી સમજવું. આ ગ્રંથમાં ઘણા પદાર્થથી થતાં
અજરણ; બીજા તે વિરૂદ્ધ ખોરાકના પદાર્થથી મટે તેમ બતાવેલ
છે, તેથી ઘણે ભાગે તેવામાં વજનની જરૂર પણ છે નહીં. છેવટ
આ ગ્રંથમાંના શ્લોક, અને તેના અર્થ દર્શાવતાં બે કયાંય, ખાં-
મી રહેલી જણાય તો, તે ક્ષમા કરી બતાવશો, કે તે બીજી આ-
વૃત્તિમાં સુધારીશું. એજ.

તા. ૬.

આપણાં જાડાં લોકો, અજરણને કોઈ ભાર રહ્યો
કે ધચરકા વિકાર થયો એમ કહે છે. અને કેટલાંક કપચ ગયું, કે
કાળ જે અગર કોઈ ચોટયું એમ પણ બોલે છે.

અજીર્ણમંજરી

અર્થાત્.

અજીર્ણ પચાર વૈધક.

૧૮૨૬

શ્લોક.

અજીર્ણ પ્રભવારોગાસ્તદર્જીર્ણં ચતુર્વિધં ॥

આમં વિદગ્ધં વિષ્ટબ્ધં રસાજીર્ણં ચતુર્થકં ॥ ૧ ॥

અર્થ—મનુષ્યેને અજીર્ણ (અપચા)થી રોગ થાય છે. તે અજીર્ણ આમ, વિદગ્ધ, વિષ્ટબ્ધ; અને રસાજીર્ણ, એમ ચાર પ્રકારનું છે.

ચાર પ્રકારના અજીર્ણનાં લક્ષણ.

આમેચ સદ્ય હ્રદારો વિદગ્ધે ચોદર વ્યથા ॥

વિષ્ટબ્ધે चांगभगः स्याद्रसशेषेधिजृभणं ॥ ૨ ॥

અર્થ—આમાજીર્ણ થયું તો બહુ ઓડકાર આવે, ને વિદગ્ધાજીર્ણથી પેટમાં દુખે છે; અને વિષ્ટબ્ધાજીર્ણ થયું તો અંગ ભંગ થાય છે, ને રસશેષ અજીર્ણથી બગાસાં આવે છે.

આરેય અજીર્ણ ઉપર સામાન્ય ઉપચાર.

આમે ચોષ્ણો દક્ષં પેયં દગ્ધે ચોદર સ્વેદનં ॥

વિષ્ટબ્ધે રેચનં ચૈવ શયનં રસ શેષકે ॥ ૩ ॥

અર્થ—આમાજીર્ણ થયું તો ઉનું પાણી દેવું, વિદગ્ધાજીર્ણમાં પેટ શીકવું, વિષ્ટબ્ધાજીર્ણ ઉપર રેચક દેવું; અને રસ શેષાજીર્ણ શમન માટે શયન કરવું.

અજીર્ણ પચનના દિવસ.

ઘૃતાજીર્ણેદિનાઃ પંચ તૈલે દ્વાશદકસ્તથા ॥

તિથિ સરુયા પયસ્યુક્તા દધિવા વિંશતિ સ્મૃતા ॥૪॥

અર્થ—ધીનું અજીર્ણ પાંચ દિવસે, તેલનું ખારે, દુધનું પનરે, દહીંનાને વીસ દિવસ + પચન થવામાં લાગે છે.

આમાન્નં સપ્ત રાત્રેણ દધિપોઢશભિસ્તથા ॥

ક્ષીરંવિંશતિભિર્જ્વેયમાંસમાસેનપચ્યતે ॥ ૫

અર્થ—કાચા અન્નનું અજીર્ણ સાત રાત્રીએ, દહીંનું શાળ દિવસે, દુધ વીસ દિવસમાં; અને માંસ મહીને પચન થાય છે.

ઉષ્ણોદકઘૃતાજીર્ણેતૈલાજીર્ણેચકાંજિકં ॥

ગોધૂમેકર્કટિઃશ્રેષ્ઠા કદલ્યાન્નફલેઘતં ॥ ૬ ॥

અર્થ—ધીનું અજીર્ણ થયું તો ગર્મ પાણી દેવું, ને તેલના અજીર્ણ ઉપર કાંજ દેવી, ઘઉંના અજીર્ણ ઉપર કાકડી ખાવી, અને કેળાં ને કેરી, તેના અજીર્ણ ઉપર ધૃતપાન કરવું.

નારીકેલફેલપુતંદુલમથ;ક્ષીરંરસાલેહિતં;જબીરોત્થર સોઘૃતે-
સમુચિતઃસર્પિસ્તુમોચાફલે ॥ ગોધુમેપુચકર્કટીહિતતમા ચા

માસયેકાંજિકં નારંગેગુલ્મક્ષણંપ્રકથિતંપિંડાલુકંકોદ્રવે ॥ ૭

અર્થ—નાળીએરના અજીર્ણ ઉપર ચોખ્ખા, કેરીના અજીર્ણ ઉપર દુધ, ધીના અજીર્ણ ઉપર લિંબુનો રસ, કેળાના અજીર્ણ ઉપર ધી, ઘઉંના અજીર્ણ ઉપર કાકડી, આમાજીર્ણ ઉપર કાંજ, નારંગીના અજીર્ણ ઉપર ગોળ; અને કાંદા ધાન્યના અજીર્ણ ઉપર ચેત રતાળુ ખાવાં

પિષ્ટાન્નેસલિલં પ્રિયાલફલજેપથ્યાહિતામાષજે,ચંદંક્ષીરમ
વેતુતકમુચિતંકોષ્ણાબુકાલિંગજે ॥ માત્સ્યે ચૂતંફલત્વં

+ અજીર્ણ (અપચા) નું પાચન એ એક કઠિન પાચન થાય છે એમ નહીં સમજવું; પણ તે સાથે તેનાથી બનેલા કાચા લોહીથી જે શીળશ વિગેરે શરીર વિકાર થાય છે, તે મટવાને લોહીને, તેથી થએલા આમ (કાચા) રૂપમાંથી સુધરીને પૂર્વ રૂપમાં આવવાને તે ગણાવ્યા દિવસો લાગે છે એમ સમજવું.

જીર્ણશમનમઘ્વંબુપાનાસયે તૈલંપૌષ્કરજેકદુપ્રશનંશેષાંસ્તુબ્ધ્વા
જયેત્ ॥ ૮ ॥

અર્થ—પિષ્ટાન્ન (સોટથી ખનેલાં ભોજન)ના અજીર્ણ ઉપર પાણી, ચારોળીના અજીર્ણ ઉપર હીમજ, અડદના અજીર્ણ ઉપર સાકર અથવા વડાગરૂં મીઠું, દુધના અજીર્ણ ઉપર છાશ, ને તરબુચ, કાલિંગડાના અજીર્ણ ઉપર ગર્મ પાણી, માંછલાના અજીર્ણ ઉપર આંખા, મછના અજીર્ણ ઉપર મધ પાણી; અને એન્ડીઆના અજીર્ણ ઉપર શરસીયું તેલ દેવું.

પનસેકદલંકદલેચઘૃતંઘૃતપાકાવિધાવપિજંમરસઃ ॥

તદુપદ્રવશાંતિકરંલવણંલવણેપિચૈતંદુલવારિપરં ॥ ૯ ॥

અર્થ—ફનસના અજીરણ ઉપર કેળાં, કેળાના અજીરણ ઉપર ઘી, ઘીના ઉપર લિંબુનો રસ, લિંબુના રસના ઉપર મીઠું, ને મીઠાના અજીરણ ઉપર ચોખાનું ઘોણ દેવું.

નારિકેલફલતાલમૂલયોઃ પાચનં યઈહતંદુલાંવિદુઃ ॥

તેવદંતિમુનયોથતંદુલાન્ક્ષીરવારિષરિપાચયસપિ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—નાળીએર, તાડફળ, ને મુળ, એના અજીરણ ઉપર ચોખા પાચન છે. અને ચોખાનું અજીરણ, દુધ પાણી પચાવે છે. એમ મુનીઆએ કહેલ છે.

દાહિમામલકતાલતિંદુકાવીજપૂરલવલીફલાનિચ ॥

વાકુલંફલમતીવપાચયેત્પાકમેતિવકુલંસ્વમૂલતઃ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—દાહમ, આંખળાં, તાડફળ, ટિંટોરાં (ઘોલાં) બી-ભેરૂં, ને કેળાં, એના અજીરણ ઉપર બોલસરીનાં ફળ પાચક છે, અને બોલસરી ફળનું અજીરણ તે બોલસરીનાં મુળથીજ પચન થાય છે.

માધુકમાલુરનૃપાદપાનાંપરુપસ્વર્જૂરકપિત્થકાનાં ॥

પાકાયપેયંપિચુમંદવીજાંસિદ્ધાર્થકોહંતિચવીજપૂરં ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—મવડાં અગર મધ, બીલીફળ, કોઠાં, રાજભાત, ફાલસા, (પરદેશી મેવો), ખજૂર, એના અજીરણનું પચન થવા માટે

લીંબોળીયું વાટીને દેવી; અને બીજેશનું અજીરણ સરસવ ના
રા કરે છે.

મૃણાલશર્જુરકહારહૂરાકસેશ્રંગાટકશર્કરાણાં ॥

યથાવિપાકાપચમદ્રમુસ્તંતથારસાનેષુપયઃપ્રશસ્તં ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—બીસે (દક્ષણી મેવો) અજીર, દ્રાક્ષ, શીંગોડાં, અને
સાકર, એના અજીરણ ઉપર ભદ્રમોથ (મોથ) દેવી; અને લસ-
ણના અજીરણ ઉપર કુધ દેવું.

આમ્રાતકોદુંબરપિપ્પલીનાંફલાનિચપ્લક્ષવટાદિકાનામ્ ॥

વિશ્વૌષધંપર્યુષિતોદકેનસૌવર્ચલેનામ્રફલમ્પાર્ક ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—અંજીર, ઉંબરાં, વડના ટેટા, પીપર ને પીપ-
લાની પેપડીયું, એના અજીરણ ઉપર થંડા પાણીમાં શુંડ વાટી
ને પાવી, અને કરીનું અજીરણ સીંધા લુણથી પચન થાય છે.

સૌવીરંફલમુષ્ણવારિહન્યાત્રાપ્રાચીનામલકંચરાજિકૈકા ॥

શર્જૂરંચપુરુષકંપ્રિયાલંતૈલંતાલફલંપચેન્મરીચં ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—બોરના અજીરણ ઉપર ઉનું પાણી, આંબળાના અ-
જીરણપર રાઈ, ને અજીર, ફાલસા, ચારોળી, એ ઉપર તેલ દેવું;
અને તાડફળના પાચન માટે તીખાં મરી દેવાં.

નાગરંહરતિવિલ્વજાંબવંપાચયેન્મધુરિકાકપિત્થજં ॥

સર્વથૈવસકલામયહંત્વીપ્રીતયેજ્ઞિજનનીગદિતાસા ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—બીલાં, જાપુડાં ને રાવણાં, એના અજીરણ ઉપર
શુંડ દેવી. અને કોંઠાંના અજીરણ ઉપર વરીઆળી દેવી. એ
બઉ કરીને સર્થ વ્યાધી નાશક, અગ્ની દિપક એવી કહેલી છે

પનસામલકીફલપક્તયેભજતર્જસતરોશ્ર્વબીજકં ॥

સકલમપ્યુદિતંનુદિતંફલંપ્રપચંતિપ્રમૃતંકપિકલુજં ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—પનસ, આંબળાં, એના અજીરણ ઉપર શીતાફળ
દેવાં; અને કોઈ પણ ફળના અજીરણ ઉપર કૌચાં (ભેરશીંગનાં
બીજ) દેવાં.

આદ્રામ્રવીજંપનસેવિકારેરસાલપક્ત્યૈઘનરાવમુલં ॥

આપુપપક્તેઃસજલાયવાનાસિકૈશ્વદુક્તાપૃથુકસ્યપક્ત્યૈ ॥૧૮॥

અર્થ-ફનસ ભક્ષણથી વિકાર થયો તો, કેરી અંદરની ગો-ટલી દેવી; અને કેરી રસના અછરણ ઉપર તાંબળાનાં મુળ પાવાં; અને મરમરા નેવડાં, એના અછરણ ઉપર અજમાને પા-ણી દેવું.

પાલંકિકાર્કેશુકકારવલ્લીવાર્તાકવંશાંકુરમૂલકાનાં ॥

ચુંક્રીકિકાલાંબુપટોલકાનાંસિધાર્થકોનેઘરવસ્યપક્ત્યૈ ॥ ૧૯

અર્થ-ફંડાડાં, ચીચુરડા, કારેલાં, રીંગણાં, વાંસના અંકુર, મુળા, લુંણી, દુધીયું, ને પંડોળું, એના અછરણ ઉપર રાઈ કે રાઈનું આપવું અને મયુર માંશના અપચ્યા ઉપર પણ તેજ.

પિશિતપનશયોઃસ્યાદામ્રવીજેનપાકઃકૃશરમહિષયોપિત્ક્ષી
રયોઃસૈંધવેન॥દ્વિદલપરિણતિઃસ્વામ્નિપ્પલીદીપ્યકાભ્યામપહરતિ
તૃપાંભોવૈદલાનામજીર્ણં ॥ ૨૦ ॥

માંસ, અને ફણસના અછરણ ઉપર આંખાની ગોટલી દેવી, અને ખીચડી ને ભેંસના દુધના અછરણ ઉપર સૈંધવ દેવું ને સર્વ દ્વિદળ (દાળ)ના અછરણ ઉપર પીંપર ને અજમા દે-વા અથવા પાણી દેવું.

પટોલવંશાંકુરકારવલ્લિફિલાન્યલાંબુનેવહાનેજઘ્વા ॥

ક્ષારોદકંબ્રહ્મતરોર્નિપીતંભોક્તુંપુનર્યાછતિતાવદેવ. ॥૨૧॥

અર્થ-પંડોળાં, વાંસ અંકુર, કારેલાં, દુધીયું, એના અ-છરણ ઉપર આખરાની રાખનો ક્ષાર દેવો. એટલે તુર્તજ લુપ્ત લાગીને ભોજનની ઈચ્છા થાય છે.

વાસ્તુકસિદ્ધાર્થકચંચુશાકંપ્રપાંતિસઘઃસ્વદિરેણપાકં ॥

યથાગુઢઃસૂરણનાગરંગૈસ્તથાલુકંતંદુલવારિહંતિ ॥૨૨॥

અર્થ-ચુકા, રાઈ, લુંણી, એની ભાજનું અછરણ થયું

તો ખેરથી પચન થાય છે. અને સુરણ નારંગી, એનીપર ગાળ દેવો. તેમજ અળવીના અછરણ ઉપર ચોખ્ખાનું ઘોણ દેવું.

પત્રાણિપુષ્પાણિફલાનિપાનિમૂલાનિપૂર્વાણિમયોદિતાનિ ॥

શાકાનિસર્વાણ્યુપયાંતિપાકંક્ષારેણતાન્યેવતિલોદ્ભવેન. ૨૨॥

અર્થ—જે મેં આગળ કુળો, મુળ, કંદ, પલ, કઢ્યાં, તે સર્વ અને સંપુર્ણ શાક ભાજી, એના અછરણ ઉપર તલના તલ-સરાની રાખનો ક્ષાર દેવો.

કાંજિકંહિલવણાંન્વિતંશૃતંપિષ્ઠપાચનકમાદિશંતિહિ ॥

સર્પિરેવયવસૂક્તસંયુતંમાંસંપાચનમધોષ્ણવારિણા ॥૨૪॥

અર્થ—પિષ્ઠ (લોટ)નું અછરણ થયું તો તેના પાચન માટે કાંજી પકવી તેમાં મીઠું નાંખીને દેવી; અને જવનું સૂકત (આછી રાખ) અને ઘી, એ આટાના (સૂતવાના) અછરણ ઉપર; અને માંસના પાચન માટે ગર્જ પાણી દેવું.

શ્યામાકનીવારતિલાતમીતાંનિપ્યાવકંઘ્રયવપષ્ટિકાનાં ॥

મથેનપાકોધકુલિસ્યચિંચામાકાયપેયંતિલતૈલમેકં ॥૨૫॥

અર્થ—સાંતો, દેવ ચોખ્ખા, તલ, અળસી, ખંટી, કાંગ, જવ, સાઠી ચોખ્ખા, એના અછરણ ઉપર સાંતવો ઘી, દાડમ, ગાળ, એ એકલ કરવાથી જે મંથ થાય છે, તે દેવો. અને કળથી, આમલી, એના પાચન માટે એકલું તલ તેલ દેવું.

ગોધૂમમાપૌહરિમથમુદૌયવાન્સતીનાનકિતધોનિહંતિ ॥

યન્માતુલુંગીફલમેતિપાકંક્ષણેનસોયંલવણાનુભાવઃ ॥૨૬॥

અર્થ—ધઉં, અડદ, ચણા, મગ ને જવ, તથા વટાણા, એના અછરણ ઉપર તેજ અનાજના ડાયલાને વાટીને પાવો. અને ખીબેરાનું અછરણ મીઠાથી એક ક્ષણમાં નાશ થાય છે.

સ્વર્જૂરિકાષીજકસેરુમીનામુદૌર્યવાન્તૈલયુતાન્નિહંતિ ॥

કર્પૂરપૂંગીફલનાગવલીકાશ્મીરજાતીફલજાતિપત્રી ॥૨૭॥

કસ્તૂરિકાસેતુકનારિકેલજલંપચત્વાશુસમુદ્રફેન : ॥

નિંવુફલેનાપ્યથચોષણેનતક્રેણવાસર્પિરુપૈતિપાકં ॥૨૮॥

અર્થ-ખલ્લેર, કમળ ડોડા, કચરા, મત્સ્ય, મગ, જવ, એ ના અછરણ ઉપર તેલવાળાં ભક્ષ્ય પદાર્થો દેવાં. અને કપૂર, સોપારી, નાગરવેલી પાનની ખીડી, કેશર, જાયફળ, જાંબત્રી, કસ્તૂરી, સેતુ, એના અપચા ઉપર ને નાળીએરનું પાણી ન પચે તો તે સર્વના પાચન માટે સમુદ્ર કીણ દેવું. ધીના અછરણ ઉપર- લિંબુ, મરી અથવા છાશ, મરી ચૂર્ણ સાથે દેવી.

તૈલાનિસર્વાણિતિલાદિકાનાંપ્રયાંતિપાકંકિલકાંજિકેન ॥

શ્યાત્તદ્વિકારેલવળંશતક્રંતયોર્વિકારેચપરશ્પરંતે ॥૨૯॥

અર્થ-સંપૂર્ણ તલ આદિનાં ખાવાનાં મીઠાં તેલ, કાંજ (ચોખાની આછી જરણ જીવી રાખને આથે નાંખીને, તેમાં ઉભી કરેલી ખમીરથી ખટાસ તે) થી પચન થાય છે. અને કાંજનો વિકાર થએ તો મીઠું નાંખીને છાશ પાવી; ને છાશને પીટના વિકાર ઉપર પરસ્પર છાશને મીઠુંજ વાપરવું.

શૃગવેરરશણ્વકેવલંક્ષારતોયમથવાપલાશજં ॥

પૃક્ષવંરશમુદશ્યાત્તિક્ષણાદાગ્નિવેશમુનિનેદમીરિતં ॥૩૦॥

અર્થ-શેરડીના રસના અછરણ ઉપર આદુ (શુઠ) નો રસ અગર ખાખરાની રાખની ઉપરનું ક્ષારવાળું પાણી દેવું, એમ “અગ્નિવેશ” કહેલ છે.

માહિષેપયસિશૈધવંયથાસૈધવંકૃશરપક્તયેતથા ॥

કાંજિકંચવિદલાન્નપક્તયેશીલયંતિજઠરાગ્નિશક્તયોઃ ॥૩૧॥

અર્થ-ભેંશના કુદ ઉપર, ને ખીચડીના અછરણ ઉપર સીંધાલુણ દેવું, અને દ્વિઘાત્ર (સીંગી અત્ર) પચન થવા માટે કાંજ પાવી.

કિમત્રચિત્રંવહુમાંસમત્સ્યભોજીસુખીસ્યાત્પરિપીયમૂક્તં ॥

અસદ્ગુતંકેવલવન્હિપકમાંસેનમત્સ્યઃપારેપાકમેતિ ॥૩૨॥

અર્થ-ઘણાં માંછલાં અને માંસ, એનું અછરણ (કપચી)

સૂકત પ્રાશનથી મટે છે એમાં તો શું આશ્ચર્ય, પરંતુ માછલાંનું અજીરણ એ ક્યણ અગ્નીપર શેકેલું માંસ ખાવાથીજ પચન થાય છે એ આશ્ચર્ય છે.

* કપોતપારાવતનીલકંઠકપિંજલાનાંપિશિતાનિજગદ્વા ॥

કાસ્પર્યમૂલંપરિપીયપિષ્ટસૌવર્ચલંવાસહમૂક્તમુક્ત ॥૩૩॥

અર્થ—હોલાં, પારેવાં, મોર, કપિંજળ, ને તેતર, એના માંસનું અજીરણ થયું હોય તો શીણવી ઝાડનાં મુળ (કચ્છમાં ગાંગીલવા નામનો એવો થાય છે તેનાં ઝાડ) ને વાટીને, તેના રસની અંદર સંચળ નાંખીને દેવો.

કોષણેનમંડેનગવાંપયસ્તુવ્યોષાદ્રસાલઃપરિપાકમોતિ ॥

શંખસ્યચૂર્ણેનહયારિનારીપયોદધિક્ષીરમુપૈતિપાકં ॥૩૪॥

અર્થ—ગાયના દુધના અજીરણ ઉપર ઉત્તો મંડ (રાખ) દેવો. અને કડીના અજીરણ ઉપર શું, મરી, ને પીપરના ચૂર્ણ ને આપવું. અને ભેંસનું દુધ, દહીં ને છાશના અજીરણ શંખ ના ભસ્મથી પચન થાય છે. ૦

શુંઠીસતીનસ્યચનાગરંગંજંવીરુયોઃકોદ્રવકાંનિહંતિ ॥

જિરામિરાચંદનગૌરિકાખ્યામખ્યેતિતજ્જાઅપિયેવિકારાઃ॥૩૫॥

અર્થ—વટાણાના અજીરણ ઉપર શું, ને જંબીર, નારંગી ના અજીરણ ઉપર કાંદરા, અને કાંદરાના વિકાર ઉપર જીરું, તી-ખાં, ગેરૂ, એથી નાશ પામે છે.

શુંઠીસપથ્યાલવણેનસાર્ધંદેયાશકૃત્તદ્વિદલેવિકારે ॥

અજીર્ણમાત્રોપિહિતંભવેતજ્જંબીરનીરેણયુતંપ્રદઘાત્ ॥૩૬॥

અર્થ—દ્વિદળ (દાળોનાં) અન્નના અજીરણપર શું, હી

* ઉપરના માંસ મત્સ્ય ભક્ષણના અજીરણ માટે જે રસો-કા, એ આજના હિંદુ કહેવાતા ગુજરાતિ આર્યોને ઉપયોગના થોડા છે. માટે લખવા ન જોઈએ. પણ, આ પ્રાચીન ગ્રંથ તુ-રક થાય માટે તેમ કર્યું નથી.

મજ, ને મીઠાનુ ચૂર્ણ દેવું અથવા ડાઘ પણ અછરણ માલ ઉ-
પર શું હીમજ ને મીઠાનુ ચૂર્ણ લિંબુ રસમાં દેવું.

વટોવેસવારાલ્લવંગેનફેનીતથાપર્પટઃશિયુવિજેનયાતિ

કળામૂલતોલજ્જકાપૂપશુંઠ્યાવિપાકોભવેચ્છકુલીમંડ્યોશ્ચ ॥૩૬॥

અર્થ—વડાના અછરણ ઉપર વેસવાર.(પૂરણ અગર રા-
ઇતું) ને ફેણીના અછરણ ઉપર લવિંગ, પાપડના અછરણ ઉ-
પર સરગવાનાં બીજ, લાડવાના અછરણ ઉપર પીપરીમુળ, અ
ને ધારડાં, ઘુલવડાં ને પુડલાના અછરણ ઉપર શું આપવી.

શ્વાવિદ્વોધાગંડકાશ્ચિત્તૈલાદયાવક્ષ્મરાત્કોલકુર્માદયોપિ ॥

મૌદ્ધાપૂપાત્પાપસંયાતિપાકંસામુદ્રસ્યાપ્યારનાલંસુખાય ॥૩૮॥

અર્થ—શીયાળ, ઘા, ગંડું, જરખ, એના માંસના અછ-
રણ ઉપર તેલ, અને ડુકર, કરચલો, ઇત્યાદિના અછરણ ઉપર
જવખાર અને દુધના અછરણ ઉપર મગનું અન્ન, મીઠાદિકના
વિકારપર કાંઈ દેવી.

તસંતસંહેમવાતારમગ્રૌવારંવારંક્ષિપ્તમમૈસ્યથૈવ ॥

પીત્વાતોયંદીર્ઘકાલોપપન્નમંભોજીર્ણશીઘ્રમેવજહાતિ ॥૩૯॥

અર્થ—ઘણા દિવસના અછરણ ઉપર સોનુ અથવા રૂપુ
તપાવી લાલ કરી, તેને પાણીમાં જામી, તે પાણી પીવા માટે આ
પવું.

કુષ્માંડકંચિત્તપૂંગીફલેચકર્કોટકીચિત્તપુસીફલંચ ॥

નિહંતિસચ્ચોહિકરંજીજરસંતથાવારુણિમૂલમેકં ॥૪૦॥

અર્થ—સાકર, ડાળું, સોપારી, કાંકડી (ચીભડાં) કંટોલાં
એના અછરણને કરંજના બીજ નાશ કરે છે. તેમજ ઇંદ્રાવ-
ણાનાં મુળ પણ.

પટોલવિંવીફલકારવેલ્લંશુદ્રાફલાનાંતુબ્રહ્મફલાચ ॥

વાર્તિકજંવારુણીમૂલમેકંચદ્વાચકર્કોટકકર્કટીચ ॥૪૧॥

અર્થ—પંડોળાં, જીમખડાં-ગલકાં, કારેલાં, અને ખારીક

ફળનાં વૃક્ષ, એના અજીરણ ઉપર રંગણી, ઈંદ્રાવણનાં મુળ,
કાકડી ને રાયત, અથવા કંદોલી દેવી.

પિચ્છલાચફલપત્તધોલિકાવત્સમક્ષકમથશિતુપત્તિકા ॥

મેધનાદભુજગોપ્પરાજિકાફંજિકાદ્યશનજેહિવિકારે ॥૪૨॥

અર્થ—મેધરસ, સેંમળાના ફળ, પાન, ને ડોડવાં એ પ-
દાર્થ જરૂર ને નારના માંશના અજીરણને પચન કરે છે, અને
સરગવાના પાનને તાજળાં નાગરવેલ, રાઈ, ફાંગ (ખાંગ) એના
અજીરણ ઉપર ફાંજ, દહીં, ખેરના ઉકાળો, અથવા તાડનું દુધ
(નોરે કે તાડી) પચન થવા માટે દેવું.

મૃગસ્પાંસશ્રમજાનુકૂલંવ્યવાયજાતેશયનંપ્રવાતે ॥

ક્ષીરોપણાસૈંધવસાધિતંતુછાગાંડમુક્તંતદિદૈવયુક્તં ॥૪૩॥

અર્થ—શ્રમાજીરણ ઉપર મૃગનું માંસ; સ્ત્રીગમનાજીરણ ઉપર
પવન સાથે રાયત કરવું, અથવા દુધ, મરી, સૈંધવ, એથી તયાર
કરેલ શીનીના આંડ દેવો. (અગર દુધ, સાકરને ધીના કઢા
એલચી, જાયફળ ને કેશરી, એ દેવું.

સ્નેહાજીર્ણરોગીણાંમુદ્ગચૂર્ણંહન્યાન્મુસ્તોહંતિવૈરેચકાણાં ॥

માપ્ડર્યાનિંબુમૂલેનપાકંચિંચામુચત્યમ્લતાંચૂર્ણયોગાત્ ॥૪૪॥

અર્થ—સ્નેહ (ધી, તેલ ચરખી, અસ્થિ તેલ વગેરે) પ-
દાર્થના અજીરણ ઉપર નાગર મેથ; અડદના અજીરણ ઉપર
લિંબુનું મુળ; અને આમલીના અજીરણ ઉપર ચુનો દેવો. આ
ચુનાથી ખટાશ નાશ પામે છે.

કોષાંબુપિષ્ઠાન્નમવોહેદેયંપ્રયાલમજ્જાસિદમૈવપથ્યં ॥

માત્સ્યેતુમાકંદફલંનિહંતિગોધૂમકંકર્કૂટિકાનિહંતિ ॥૪૫॥

અર્થ—પિષ્ઠાન્નના અજીરણ ઉપર ઉનું પાણી; અને આં-
ખાની ગાઠલીના અજીરણ ઉપર પણ તેમજ. અને માછલાના
અજીરણ ઉપર કેરી રસ, અને ઘઉંના અજીરણ ઉપર કાકડી દેવી.

સઘઃપ્રિયાલંબિનિહંતિપથ્યામધ્વન્નજીર્ણેપિવદંતિપથ્યા ॥

પિંડાલુકઃકોઙ્વપાકકારીચંદસ્તુમાષાન્નવિકારહારી ॥૪૬॥

અર્થ-ચારોળી અને મદ્દન્ના અહરણ ઉપર હીંમજ, ને કાંદાના અહરણ ઉપર ચેત રતાળુ. અને અડદના અહરણ ઉપર સાકર આપવી.

મુખંદહ્યતેત્ત્વર્ણકેનપ્રમાદાતયદાનાગવલ્લીદલસ્યેનપુંસ : ॥

સિતાતૈલસૌવીરકેસ્તિચિવૃત્તિઃપૃથક્તસ્યગંધુષ્ણવોપદિષ્ટઃ॥૪૭॥

અર્થ—પાનમાં ચુનો વધારે થઈને મોઢું આવી જાય, તે તે પર સાકર, તેલ, કાંજ, એ આપવાં; અથવા કાંજનેજ મોઢામાં રાખવા આપવી.

उष्णेनशीतंशिशिरेकवोष्णंआम्लेनचक्षारगणोगुणादृचः॥

स्नेहेनतीक्ष्णंवमनातियोगેસિતાહિતાસ્યાદિતિકાશિરાજઃ॥૪૮॥

અર્થ-ઉષ્ણ (ગરમ) ઉપર શીત, ને શીત (થંડાઈ) ઉપર મંદોષ્ણ; ખટાસ, ઉપર ક્ષાર, તીખાસ ઉપર સ્નેહ (ધી, તેલ, કુંધ દિગેરે ચીકણતા); અને બહુ ઉલટી ઉપર સાકર દેવી. એવો કાશિ રાજાને મત છે.

वमनवस्तिविरेचनभेषजंयदिहकर्मानेजंकुरुतोखिलं ॥

तदिहविश्वयवासकसाधितंपिबतपाचनकरंजनीमुखे ॥૪૯॥

અર્થ-વમન, ખસ્તિ (પીચકારી) વિરેચન (રેચ) ઈત્યાદિ લેવાની યેલાં આગલા દિવસની રાત્રે શુઠ, ધમાસાનો કુવાથ પાચન માટે દેવો.

शीतोदकंनस्यगदापहारिनारीपयश्वांजनरुद्धनिवारि ॥

રાલોદકંધૂમગદેપુશસ્તંધાલીફલંનાત્તિવિરેચનાર્તૌ ॥૫૦॥

અર્થ-શીતોદક (થંડુ પાણી), નાશારોગ નાશક; સ્ત્રી કુંધ, અંજન વિકાર ઉપર; ધૂમ વિકાર ઉપર રાજાનું પાણી, અને રેચ ઉપર આંબળાં દેવાં.

શ્રવણપૂરણજેતિલતૈલજંશ્રવણપૂરણમેવસુખંવિદુઃ॥

કવલજેપગદેવૈથકારયેત્કવલમાર્દ્રકજદ્રવસંયુતઃ ॥૫૧॥

અર્થ-કર્ણના વિકારમાં કાનમાં તેલ નાખવું; અને દંત રોગ ઉપર આદુના રસ સાથે કવળ ધારણ કરવો.

મદયતિનહિમધંજાતુષેત્પીતમદ્યઃપિવતિઘૃતસમેતાંશર્કરામે
વસદ્યઃ॥અથઘનમધુકૈલાકુષ્ટદાવ્યૈલવાલુપ્રગટિતકવલાસ્યે
મદ્યગંધોપિનસ્યાત્ ॥૫૨॥

અર્થ-મધપાન કરવાથી અમલ આવે નહીં તો તેપર ધી, સા કર દેવી, અને મધથી બહુજ માદક ગુણ થયો તો નાગર મોથ, જીંઠી મધ, એલચી, કોષ્ઠ કોલિંજન, દારૂ હળદર એનું સૂઈ મુખમાં રાખવું એટલે મધનો વાસ પણ આવતો નથી; તો પછી કેફતો ક્યાં રહે.

માપામૃતાંભોધરકટ્ફલાનાંચૂળંયથાપૂર્વવિવર્ધિતાનાં ॥

વિમર્શવક્રેઘૃતમાશુહંતિસુરારસોનાદિજમુગ્રગંધં ॥૫૩॥

અર્થ—અડદ, ગળો, નાગરમોથ, કાયકૃળ, એ પદાર્થો એક થી વધારે વજન ઉત્તેજન લઈને, તેની (મધમાં) ગાળી કરીને મોઢામાં રાખવી; એટલે મધ સખંધી ખરાબ ધાણવાળો, ને લસણની ઉચ્ચ ગંધનો મુખ શ્વાસ આવતાનો નાશ કરે છે.

કુસ્માંડકસ્યસ્વરસોગુડેનપીતોમદંકોદ્રવજંનિહંતિ ॥

પયોનિપીતંસિતયાસમેતમુન્મત્તમત્તવમપાકરોતિ ॥૫૪॥

અર્થ-કોદાના મદ ઉપર સાકર કોળાના રસમાં મધ નાખી ને દેવો; અને ધતુરાના મદ (કેફ) ઉપર કુદ, સાકર નાખી તે પ્રાશન માટે દેવું.

ધ્રાત્વાસ્વકક્ષાંવિપિનોપલંવાસંપ્રાદયર્કિંચિલ્લવર્ણનરોવા ॥

શીતાંબુપીત્વાચુલકેનવાપિપ્રસલ્યપૂંગીમદમુજ્જહાતિ ॥૫૫॥

અર્થ-સોપારી લાગે છે તે ઉપર આપણી રાખ, અથવા વગડા પથરુ મુંઠાડવો; અથવા ઘુંટડાથી થંડ પાણી પીવું (અને મુખપર છાંંટવું) એટલે સોપારીનો મદ ઉતરશે.

સૈંધવાંતિકટુધાન્યજીરકૈર્દાડિમીરજાતિરામઠકાન્વિતૈ : ॥

પાચનોથજઠરાગ્રિદીપનૌવેસવારનદિતોમનીષિભિઃ ॥૫૬॥

અર્થ—સીંધા લુણ, શુઠ, મરી, પીપર, ધાણા, જીરૂ, દાડ-
મ છાલ, હુળદર, ને હીંગ (શેકલ) એ પદાર્થ નાખીને કરેલ વે-
સવાર (પુરણ) તે પાચક ને જઠરાગ્નિને વધારનાર છે.

ગુડમધુકાંજિકતક્રવિભાગાસ્યંદ્વિગુણાસ્તુયથોત્તરમેત્તે ॥

ગ્રીણાંદેનાનિચધાસ્યસમૂહેસ્થાપિતમેતદુશંતિહિસૂક્તં ॥૫૭॥

અર્થ—ગાળ, મધ, કાંજ ને છાશ એ પદાર્થ બમણાં મૂ-
લ્લિથી લઈને એકત્ર કરી ત્રણ દિવસ ચોખ્ખા વિગરે અનાજના
દગલામાં પુરી મુકવું, (તેમ સિદ્ધ થાય) તેને સૂક્ત કહે છે.

સૂક્તમુક્તમપિતદ્વહુભેદંહંતિસર્વામિદમાગજસ્વેદં ॥

યન્નયાત્રગદિતંમધુસૂક્તંતદ્વિપર્ગભરપિપાચનમુક્તં ॥૫૮॥

અર્થ—મુક્ત (મુરકા) રૂપીઆએ અનેક તરેહના કહેલા
છે, તે સર્વ આમ (કાઠા આદિમાં કચાસ રહેલી તે) પાચક છે, જે
મેં આંહી મધુ સૂત્ર કહ્યું તેજ વૈધાએ પાચક કહેલ છે.

યાવૈમુનીનામનવચપદ્યાશ્રીકાશિરાજેનશિશોઃસુસ્વાય ॥

સ્ફુટીકૃતાર્જીર્ણવિષામહંત્રીજીયાચિરાયામૃતમંજરીયં ॥૫૯॥

અર્થ—આ અજીર્ણ મંજરી, જેમાં સારાં પદાર્થો ચોળેલાં છે
એ અણ લોકને મુખ કરવા માટે કષ્ટકારક અજીર્ણનો નાશ કર-
નાર એવી આ “અમૃત મંજરી” રૂપથી ઘણા દિવસ લોકમાં
રહો,

સમાપ્તાર્જીર્ણમંજરીયં.

(૧૮)

પરિશિષ્ટ.

સર્વ પ્રકારના અજીર્ણ ઉપર.

દેશી ઉપાય.

“પ્રાણેશ્વરિશ્રિતતમેવદાર્કિવદામિતત્કાંતભોકિમુ
મૃગાક્ષિયદગ્નિકારી॥સમ્યકગૃણુપ્રણયિનિપ્રણયનગૃણોમિ॥
સ્વાદેત્સાનિંબુરસસૈંધવસ્રગચ્છેરમ્ ॥

અર્થ—હું રત્ન કળાપતિ! મને સારાએ લુપ્ત લાગતી ન-
થી એનો કાંઈ ઉપાય કહેશો? લોલિંબરાજ—ઓ! પ્રાણપ્રિયા
લીંબુનો ને આદુનો રસ સમભાગે કરી તેમાં તેટલુંજ સીંધાલુણ
મિશ્રિત કરી જમવાની અગાઉ લેવું એટલે અગ્નિ પ્રદિપ્ત થાય
છે. (આનો અવેજમાં આદુનું અથાણું ખાવામાં લેતાં ચાલશે.)

હિંગ્ળાષ્ટક ચૂર્ણ.

હિંગુવ્યોષાજમોદાદિજરણલવણપ્રાકખજેત્સાજ્યમુક્તં
કુર્યાજ્જાજ્વલ્યમાનંજ્વલનમનિલજંગુલ્યમેતન્નિહંતિ ॥

અર્થ—શકેલ હિંગ, શુઠ, મરી, પીપર, અજમા, જીરું,
સાહુજીરું ને સૈંધવ, એટલાંવાંનાં સમાન ભાગે લઈ ચૂરણ કરીને
ભોજન પેટેલાં ધીમાં ફાલવીને દેવું. એટલે અગ્નિ પ્રદિપ્ત થાય
છે, ને વાયુ ગોળો મટે છે. આ ફાલીને “હિંગ્ળાષ્ટક ચૂર્ણ” ક-
હેવાય છે.

લશણાદિ થેપલી અગર ગાલી.

લથુનજીરકગંધકસૈંધવાત્રિકટુરામઠચૂર્ણમિદંશુભમ્ ॥
સપદિનિંબુરસેનવિષૂચિકાંહરતિભોરતિભોગ-વિચક્ષણે ॥

અર્થ—લસણ, જીરું, ગંધક, સૈંધવ, ત્રિકટુ (શુઠ, મરી, પીપર)
ને શકેલહીંગએટલાં ઔષધોનું પારીક ચૂર્ણ કરીને લિંબુના રસના
પટ આપી ગોળીઓ કરી રાખવી. કે તેની થેપલીઓ અગર

(૧૯)

પડીઓ બમાવવી. ત્યાર બાદ તેને છાંચે સુકવી, લેવી. પછી તે અજીર્ણ વિસૂચિકા અને આનાહ, આદમાન, અને પેટની ચુંક વિગરેમાં શેકીને, કે તેમજ લેવી એટલે આશમ થઈ, જાહાડો પણ મટે છે.

ઈંગ્રેજ ઉપાય.

આમ્લપિત્તાજીર્ણ ઉપર.

પ્રથમ એક ઉલટી અગર જાહાડાનો રેથ લેવો. પછી શુંડ, કલુંબો, ને શોડા (તેના બદલામાં સાજીખાર, કે ચોખો પાપડીઓ ખાર ચાલશે), એ ત્રણ જણશે સરખે ભાગે લઇને ખાંડી ચુરણ કરવું. પછી તેમાંથી નિત્ય ૦૧-૦૧ રૂપીઆ ભાર સાંજ સવાર લેતા રહેવાથી; અજીરણ, આમ્લપિત (છાતી ને ગળામાં જળ જળ બળે છે, ને કેટલાકને ખાટા ધચરકા આવે છે તે), આંતરડા ની નબળાઈ ને મંદાગ્નિ ઈત્યાદિ મટે છે. અગર

મરી અને કરીઆતાની પાદડી ઉપર પ્રમાણે લેતા રહેવું
અગર—

પેપસીન (વારાહ આંત્રસત્વ) અને પીપરીનને વજનથી લેવું. જમવા પછી પેટમાં દુખાવો થતો હોય તો “પીસ્મથ સખ નાઈટરાસ” વજનથી લેવું. અને પંછી બાર્ક, લોહ, જેર કાચલાં વગેરે બળદાયક દવા વજનથી લેવી જારી રાખવી. હેવટ દાકતર કે વૈદની સલાહ લેવી. એજ.

જાહેરખબર.

આ નીચે લખેલાં ઐષધો એ મારી પાસેથી અને મારા મિત્ર વૈદ્યો કનેથી સસ્તી કિંમતે ને સરસ બનાવટનાં મળશે.

રૌપ્યભસ્મ, તામ્રભસ્મ, લોહભસ્મ, (ગજવેલની ખાખ), ખંગભસ્મ, મંડુરભસ્મ, મૌકિતકભસ્મ, જસ્તભસ્મ, પ્રવાળ ભસ્મ, વશંતની માત્રા, યોગરાજ ગુગુળ, કેશીરમુગુળ, ચંદ્રપ્રભા, ત્રીફળાગુગુળ, શંખવટી, જવરાંકુશ, અગ્નિરસ, અજીર્ણકંટક, આનંદભૈરવ, બાળાગાળી, બાળસોગડી, સુદર્શનચૂર્ણ, શીતાપલાચૂર્ણ, હિંગગ્વાષ્ઠચૂર્ણ, પાચનચૂર્ણ, રાજરોહિણી, કસ્તુરી, ભીમશની બરાસ, ગળોનું સત્વ, સ્ત્રીઓને ખાવાનું બલીશું, (અષ્ટવર્ગ પ્રતિનીધી); અને ડાઘનન વિગેરે ઈંચ્રેણ દવાઓ.

એમાંથી જે જેને જોઈતી હોય તે તેણે નીચેની સહીવાળે સરનામે માહીતિ મેળવી મંગાવવી.

એ શિવાય, દાહાડવો, એકાંતરીઓ, ને તરીઓ, એ આદિ દરેક પ્રકારના તાવ, ચાંદી, ચિરશેટક, ધાતુવિકાર ને નબલાઈ; અને સન્નિષાત, પાંકુ, સુવારોગ ને બાળરોગ, એ વિગેરે રોગ જેને હોય, તેને પણ ચોગ્ય ઘટતો ઠરાવ કરી થોડા દિવસની અંદર મટાડવામાં આવશે, એજ.

વૈદ્ય. મયારામ મુંદરજી.

નિવાસ. કુંડલા—કાઠિઆવાડા.

